

УДК 61(092)(477):614.2

DOI: 10.22141/2308-2097.54.1.2020.199145

Чабан М.П.¹, Шевцова З.І.², Гапонов В.В.³

¹ Редакція обласної газети «Зоря», м. Дніпро, Україна

² ДУ «Інститут гастроентерології НАМН України», м. Дніпро, Україна

³ ДУ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», м. Дніпро, Україна

Микола Кудрицький: від земського лікаря — до професора

For citation: Gastroenterologia. 2020;54(1):70-76. doi: 10.22141/2308-2097.54.1.2020.199145

Резюме. У статті представлені трагічний життєвий шлях, лікарська, наукова, педагогічна та громадська діяльність професора-гігієніста Миколи Антоновича Кудрицького. Висвітлено його внесок у розвиток української гігієнічної науки, створення напрямку «шкільна гігієна». Особлива увага приділяється початку професійної діяльності вченого в містечку Петриківка Катеринославської губернії — сучасної Дніпропетровщини-Січеславщини.

Ключові слова: Микола Антонович Кудрицький; лікар-гігієніст; шкільна гігієна; справа СБУ; Катеринослав; Дніпро; Петриківка

Микола Антонович Кудрицький
(1883 — після 1931?)

До 135-річчя від дня народження Миколи Кудрицького

У 20-х роках ХХ століття спостерігається сплеск розвитку української медичної науки. Активно діє медична секція Всеукраїнської академії наук (ВУАН). Серед видатних постатей того часу вирізняються С.О. Єфремов, О.В. Корчак-Чепурківський, О.І. Крупський, М.А. Рубисів, О.Г. Черняхівський, В.Я. Підгаєцький,

В.В. Удовенко та інші. Особливе місце займають наукові розробки в галузі гігієни. Тісна співпраця професора М.А. Кудрицького з видатними вченими-гігієністами сприяла започаткуванню нової галузі медицини — шкільної гігієни. Вивчення проблем гігієнічного виховання, навчання, відпочинку молоді мало велике значення у формуванні здорової нації та профілактиці багатьох захворювань.

Життєвий і творчий шлях Миколи Кудрицького вивчали дослідники Я. Ганіткевич, В.Ф. Москаленко, В.П. Ляховицький, О. Водяний, Н. Коцур та інші [1–5]. Розсекречення слідчо-архівних документів СБУ допомогло в оцінці громадської діяльності М.А. Кудрицького, його участі в сфабрикованій ДПУ справі так званої «Спілки визволення України» (СВУ). Початок становлення М.А. Кудрицького як лікаря, його служба на земській ниві, зокрема під час роботи в Петриківці Катеринославської губернії, боротьба з інфекційними захворюваннями, у тому числі з туберкульозом, не знайшли належного відображення в літературі.

Темою дослідження є вивчення життєвого шляху, професійної та громадської діяльності засновника курсу шкільної гігієни Миколи Антоновича Кудрицького, переважно під час його роботи земським дільничним лікарем у містечку Петриківка Новомосковського повіту Катеринославської губернії.

Роки навчання

Микола Антонович Кудрицький народився 21 листопада 1883 року [1–4] («*Вікнедія*» подає 1884 рік) в селі Новоселиця Чигиринського повіту Київської губернії (нині територія Черкаської області) в родині священнослужителя. Спочатку навчався в Черкаському духовному училищі, потім продовжив здобувати освіту в Київській духовній семінарії.

У 1904 р. Микола вирішив поступити на медичний факультет Томського університету (тільки туди приймали випускників духовних семінарій). У Томську Кудрицький очолював студентське об'єднання «Українська громада», був у гуртку українських соціал-демократів, через що перебував під наглядом поліції [3].

День білої ромашки

Наприкінці XIX — на початку XX століття у Російській імперії безупинно зростали захворюваність і смертність від туберкульозу. Розроблялися різні методи лікування та профілактики цього захворювання. Проводилися заходи, спрямовані на допомогу хворим туберкульозом і солідарність з лікарями-фтизіатрами. Зокрема був створений День білої ромашки. Ця квітка стала символом природного антибіотика, який входив до складу препарату народної медицини, що використовувався для лікування туберкульозу.

Вперше таку акцію було проведено в Швеції 1 травня 1908 року. Того дня чоловіки прикріпляли квітку в петлицю або на капелюх, а жінки — до плаття чи капелюшка. Ромашки виготовляли з целулоїду, шовку, паперу тощо. З часом такий захід розповсюдився на всі скандинавські країни та Європу.

У Росії День білої ромашки проводився під патронатом імператорської родини. З 1911 року, коли представники імператорського двору приїздили в Ливадію, на Ялтинському молу монтували павільйон. Там продавали, крім білих ромашок, різні саморобні вироби, мініатюри, вишивки, фотографії тощо. Імператриця Олександра Федорівна з членами родини особисто брала участь у продажу товару та розподілі отриманих благодійних коштів на боротьбу з сухотою.

Активно діяла Всеросійська ліга боротьби з туберкульозом, зокрема московський відділ «Русского общества охранения народного здравия». Місцеві відділення ліги організували комітети для проведення Дня білої ромашки на чолі з дружинами губернаторів, відомих представників дворянства та купецтва. Просвітницькі комісії займалися проведенням лекцій, оформленням плакатів, листівок, виставок, що містили відомості про причини туберкульозу та заходи щодо його профілактики. На площах і вулицях, у трамваях і на підприємствах розклеювали плакати, роздавали інформаційні бюлетені. Навіть проходили процесії з військовими оркестрами. Льотчики виконували показові виступи. На автопробігах машини прикрашали зеленими рослинами і, безумовно, ромашками. Діячі культури проводили благодійні концерти. Зокрема, Марія Павлівна Чехова — сестра відомого письменника Антона Чехова та його вдова Ольга Кніппер-Чехова брали активну участь у таких протитуберкульозних заходах. На отримані кошти

Листівка Катеринославського відділу Всеросійської ліги для боротьби з туберкульозом

Обкладинка брошури «Красный шиповник. Туберкулезный трехдневник». 1925 рік

будували лікарні, протитуберкульозні санаторії-профілакторії для дорослих і дітей. Як пам'ять про ці події залишилися назви деяких лікувально-профілактичних закладів, зокрема «Ромашка», «Біла квітка» тощо.

Не лишилися осторонь цих подій і мешканці Катеринослава. Так, у 1911 році вперше в губернії був проведений з дозволу губернатора День білої ромашки. Такі ж дійства влаштовувалися з метою збирання коштів для туберкульозних хворих у Кривому Розі, Гуляйполі та в інших населених пунктах. Газета «Южная заря» від 4 лютого 1912 року сповіщала про відкриття в Катеринославі відділу Всеросійської ліги для боротьби з туберкульозом, що об'єднав раніше створені товариства допомоги хворим. На чолі правління відділу стояв видатний громадський діяч, голова Державної Думи Росії Михайло Володимирович Родзянко. Біля витоків боротьби з таким страшним лихом людства стояв і предводитель дворянства Катеринославської губернії в 1908–1917 роках, меценат князь Микола Петрович Урусов. На зібрані кошти відкрили амбулаторію з піклувальним комітетом, яку офіційно назвали диспансером 10 грудня 1912 року. З протитуберкульозними заходами в Катеринославській губернії була пов'язана і професійна діяльність лікаря Кудрицького.

У краєзнавчому відділі Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія зберігся триденний щоденник за 1925 рік під назвою «Красный шиповник», в якому подана інформація про поширеність і клінічні ознаки туберкульозу, комплексні заходи боротьби з цим недугом і його профілактики.

На земській службі в містечку Петриківка

Після університету М.А. Кудрицький дістав направлення на роботу до містечка Петриківка Катеринославської губернії під негласним наглядом поліції.

Яким було тогочасне містечко? За усними переказами, заснував Петриківку козак Петрик, створивши зимівник. У 1766–1775 роках Петриківка входила до складу Протовчанської паланки. Є версія, що назва

походить від імені кошового отамана Петра Калнишевського, який збудував там у 1772 році церкву Різдва Богородиці. Після ліквідації Запорозької Січі Петриківка мала статус державної слободи, потім — села. Там ніколи не було кріпацтва. У першій чверті XIX століття Петриківка була другим за кількістю жителів населеним пунктом у Новомосковському повіті та центром Петриківської волості. За переписом 1897 року населення становило 21 071 мешканця (10 590 — чоловічої статі, 10 481 — жіночої), із них 20 785 — православної віри. Діяло три православні церкви, синагога, богадільня, поштова станція, три бондарні та два постійні двори, проводилося три ярмарки на рік.

Земська медицина тільки починала розвиватися. У 1910 році до Петриківки приїхав 27-річний Микола Кудрицький, який почав працювати там на посаді земського дільничного лікаря. Він активно поринув у медичну справу. Приділяв належну увагу наданню невідкладної медичної допомоги. Особливо його непокоїв тяжкий стан хворих на туберкульоз (народні синоніми — «біла чума», «бугорчатка», «чахотка», «сухота», «золотуха»). Лікар брав участь у створенні товариства боротьби з туберкульозом. А ще Микола Кудрицький вирішив провести громадські заходи на користь знедоленої категорії своїх пацієнтів.

Так, катеринославський український журнал «Дніпрові хвилі» у № 5 за травень 1912 року анонсував майбутню подію: *«Свято «білої ромашки» має одбутися в м. Петриківці Новомосковського повіту в початку мая на користь сухотних слабих. Буде урешено народню гулянку, з концертним oddілом, у якому візьмуть участь українські артисти й декламатори, хор та співаки. Мають бути видані відозви російською й українською мовами, читатимуться популярні лекції про сухоти»* [6].

Свято білої ромашки було успішно проведене 6 травня 1912 року не тільки в Катеринославі, а також і в Петриківці. Дійство відбулося за ініціативи місцевої інтелігенції на чолі з земським лікарем Миколою Антоновичем Кудрицьким. Детальний звіт про свято надрукований у журналі «Дніпрові хвилі» 16 червня того ж року. Правда, у звіті лікар фігурував під скороченим, дещо зашифрованим прізвищем К-й:

«6-го мая одбувся у нас «день білої квітки» заходами місцевої інтелігенції за приводом лікаря д. К-го. Для ознайомлення селян з цією новою для них справою лікар К-ий впорядив по різних кутках Петриківки читання для народу українською мовою, з чарівним ліхтарем. Читання були про чахотку та про «день білої квітки». Окрім того, скрізь в Петриківці та в сусідніх селах було порозліплювано плакати про цей день, а батюшки по церквах розказували народу про цю справу. Але знайшлися темні, а, може, й злії люди, котрі стали сіяти серед народу всякі непевні чутки про цей «день»; дійшло до того, що казали, ніби «хто купить і понохає білу квітку, той захворіє на чахотку» або «хто купить квітку, того не будуть ховати або не будуть лічити в лікарні» — та інші всякі дурниці.

Та все-таки багато селян зрозуміло значення цього «дня», і 6-го мая на майдані коло церкви зібралося повно людей. Самий «день» одбувся дуже торжественно: все місцеве духовенство (6 батюшок та 3 диякони) од-

правило на плацу молебінь, двоє батюшок сказали до людей промови; потім сказав по-українськи промову лікар К-ий, з'ясувавши добре людям, скільки лиха робить ота страшна болість — сухоти, що боротись з нею треба усім гуртом, та велику користь в цій боротьбі, яке приносить впорядження «днів білої квітки». Промовляли до народу і два земські начальники, закликаючи людей не слухати всяких вигадок про «білу квітку», а дивитись на цю справу прихильно. Після того стали продавати білу квітку (ромашку).

По школах були влаштовані для народу читання з чарівним ліхтарем. Читали між іншим «Наймичку» та «Катерину» Шевченка. Під вечір на майдані почався концерт для народу. Співали два селянських хора (Петриківський та Прядівський), грав оркестр музики, зложений з місцевої інтелігенції, співали приїжджі аматори-артисти. Співали переважно українських пісень.

Весь цей час на майдані продавали білу квітку. Продавало 25 дівчат та молодиць, між ними і селянські дівчата. Багато селян купувало квітку, кидаючи в карнавки хто скільки міг. Всього за цей день зібрано 527 руб. 96 коп. Ці гроші дадуть змогу хоч трохи полегшити долю нещасних сухотних хворих. Окрім цього, зараз у Петриківці засновується постійне товариство для боротьби з чахоткою.

Влаштування таких «днів білої квітки» дуже бажане скрізь у нас по селах, бо ця справа, окрім того, що розповсюджує серед нашого народу правдиві відомості про чахотку, та дає хоч невелику поки що допомогу хворим на сухоти, з'єднує також нашу сільську інтелігенцію з народом у спільній праці та дає людям розумну й корисну розвагу» [7].

Лікарська робота Миколи Кудрицького тривала в Петриківці лише упродовж п'яти років (1910–1915). Але завдяки його діяльності поліпшилася медична допомога місцевому населенню, активізувалася лікувальна та профілактична робота з різними захворюваннями, насамперед з туберкульозом.

Наукові доробки, педагогічна і громадська діяльність

Почалася Перша світова війна. Молодий лікар відчув бажання взяти в ній участь. У 1915–1917 роках Микола Кудрицький служив військовим лікарем на фронтах війни та брав участь в українському революційному русі.

Згодом, у 1917–1920 роках, виступив поборником українського національного відродження. Початок педагогічної, наукової та громадської діяльності М.А. Кудрицького припав на період національно-визвольних змагань. Микола Антонович був обраний членом Української центральної ради, як член УСДРП був делегатом Всеукраїнського з'їзду рад робітничих, селянських і солдатських депутатів у Києві, брав участь у створенні та розбудові українських лікарських товариств та організацій. А ще працював лікарем для доручень у Міністерстві народного здоров'я й опікування УНР.

Наукова і педагогічна робота вченого виявилася тісно пов'язаною з першою українською трудовою школою та з Українським товариством шкільної осві-

ти, організованим педагогом і громадським діячем І.М. Стешенком у Києві в 1917 році. Вільно володіючи українською мовою, М.А. Кудрицький викладав спеціальні курси у Товаристві шкільної освіти на медичну тематику, зокрема «Анатомо-фізіологічні особливості дитячого організму», «Проблеми фізичного виховання у школі» [8].

З початку створення Всеукраїнської академії наук М.А. Кудрицький займав посаду наукового співробітника кафедри народного здоров'я, яку очолював О.В. Корчак-Чепурківський. 1923 року М.А. Кудрицький став членом і секретарем президії медичної секції Всеукраїнської академії наук. Під впливом свого вчителя В.Я. Підгаєцького лікар М.А. Кудрицький першим серед учених-гігієністів почав досліджувати проблеми шкільної гігієни. У 1927 році вийшла у світ його книжка «Здорове й хворе людське тіло» (обсягом 219 стор.), видана у друкарні київської філії «Книгоспілки» тиражем 5000 примірників. Книга призначалася для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл і професійних технікумів. У праці вчений намагався виявити чинники, що сприяють трансформованню здорового людського тіла у хворе, виникненню захворювань. Велику увагу він приділяв доказу єдності людини і природи. Враховуючи позитивні відгуки на книгу, Микола Кудрицький вирішив переслати її за кордон.

22 березня 1929 року М.А. Кудрицького на загальних зборах медичної секції Всеукраїнської академії наук було обрано до ревізійної комісії. На початку 1929/1930 навчального року вчений став штатним викладачем Київського інституту народної освіти (ІНО), де його згодом обрали професором. 1929 року у складі ревізійної комісії медичної секції він брав участь у діяльності термінологічної комісії під керівництвом професора О.Г. Черняхівського щодо укладання українського медичного словника. Микола Кудрицький став поборником розвитку саме української національної науки та становлення професійної і соціальної гігієни в Києві, що знайшло відображення в його численних публікаціях [9].

Наукові роботи М.А. Кудрицького:

1. З українського медичного життя. Українські медичні вісті. Прага. 1923. Ч. 1.
2. Спроба санітарно-гігієнічної оцінки фізкультурних вправ у трудовій школі. Українські медичні вісті. 1927. № 2.
3. Здорове і хворе людське тіло. Харків. 1927.
4. Дітям — гігієнічні умови життя та праці. Харків. 1931.

Наукова спадщина М.А. Кудрицького свідчить про його значний внесок у розвиток маловідомого для тодішньої Радянської України наукового напрямку гігієнічних знань — шкільної гігієни. Наукові розробки вченого були спрямовані на вивчення відповідності віку школярів і стану їхнього фізичного та психічного розвитку, впливу занять фізичною культурою на психофізіологічний розвиток дітей. Особливе місце займало вивчення стану санітарно-гігієнічних умов у школах і дитячих будинках.

Справа «Спілки визволення України»

У березні — квітні 1930 року в Харкові відбувалася гучна справа «Спілки визволення України» (СВУ), сфабрикована ДПУ з метою легітимізації репресій проти української інтелігенції. Багато провідних вчених на чолі з віце-президентом академії С.О. Єфремовим були звинувачені у ворожих, контрреволюційних діях. Історико-філологічну та медичну секції ВУАН, почесним головою якої був О.В. Корчак-Чепурківський, було визнано «осередком ворожих сил». Наукову школу було розгромлено, більшість найкращих діячів — заарештовано [10].

Професора М.А. Кудрицького органами ДПУ УРСР заарештовано 15 березня 1929 року. Серед 45 підсудних у цій справі проходило п'ять лікарів: керівник медичної секції ВУАН О.Г. Черняхівський і члени секції А.О. Барбар, В.В. Удовенко, В.Я. Підгаєцький і М.А. Кудрицький. Це були відомі в Україні люди, видатні діячі в галузі медицини, насамперед прихильники українізації. Микола Антонович був науковим співробітником ВУАН і одночасно викладав у Київському медичному інституті. На лаві підсудних він опинився поруч з колегами — лікарями за освітою і вченими — представниками теоретичних медичних спеціальностей [11].

Процес у справі СВУ тривав майже півтори місяці. 19 квітня 1930 року проголошено вирок. Академік С.О. Єфремов дістав 10 років тюремного ув'язнення, лікарі А.О. Барбар, В.В. Удовенко, В.Я. Підгаєцький отримали по вісім років позбавлення волі, О.Г. Черняхівський — п'ять років, М.А. Кудрицький — три роки (умовно). Для того часу (1930 рік) це було суворе покарання [11].

Яка подальша доля засуджених? Академік С.О. Єфремов помер за три місяці до кінця визначеного терміну ув'язнення. Професори В.Я. Підгаєцький, В.В. Удовенко і старший асистент А.О. Барбар відбували покарання в тюрмі на Соловках. Лікаря Барбара неодноразово залучали до медичної допомоги засудженим хворим у тюремному лазареті. Наприкінці 1937 року, за лічені дні до закінчення терміну ув'язнення, медики були розстріляні, ймовірно, в урочищі Сандармох (Республіка Карелія).

Володимир Якович Підгаєцький (1889–1937)

Володимир Васильович Удовенко (1881–1937)

Аркадій Олексійович Барбар (1879–1937)

Олександр Григорович Черняхівський (1869–1939)

Інформаційна дошка у центрі Петриківки

Професору О.Г. Черняхівському та його дружині, письменниці Людмилі Старицькій-Черняхівській (дочці відомого драматурга Михайла Старицького), п'ятирічний тюремний термін було замінено на умовний, але подружжя вислали до міста Сталіно (нині Донецьк). Пом'якшення вироку пов'язано з всевітньою відомістю вченого, зокрема його листовним спілкуванням щодо наукових досліджень з нобелівським лауреатом С. Рамон-і-Кахелем. Помер О.Г. Черняхівський у 1939 році. Його дочку Вероніку розстріляли в Лук'янівській тюрмі. Дружина Людмила померла у вагоні під час пересування до місця заслання в Казахстані [12, 13].

Хоча лікаря-вченого М.А. Кудрицького засудили умовно, проте він не зміг продовжити роботу як професор Київського медичного інституту. Ймовірно, Микола Антонович займався літературною працею. Так, у 1931 році в Харкові вийшла його брошура українською мовою «Дітям — гігієнічні умови життя та праці». Подальших слідів Кудрицького нами не виявлено.

Репресії радянської влади проти кращих представників української нації, професорів Київського медичного інституту, не обмежилися п'ятьма засудженими,

список значно більший. Загалом було заарештовано, знищено або заслано за вигаданою справою СВУ понад 30 тисяч українців.

Майже 60 років над іменами видатних українських учених-медиків висів суворий вирок. Тільки 11 вересня 1989 року Пленум Верховного Суду України скасував несправедливе рішення суду та реабілізував усіх засуджених за справою СВУ, серед них — і М.А. Кудрицького [14].

Сучасність

Микола Антонович Кудрицький — лікар-гігієніст, яскрава постать в українській медицині ХХ століття, засновник курсу шкільної гігієни, громадський діяч. Його наукові розробки актуальні й досі, викладаються студентам сучасних медичних інститутів. Нинішню спільноту і зараз хвилюють питання гігієнічного виховання молоді, формування знань про будову людського тіла та функціонування його фізіологічних систем, вплив фізичних, хімічних, біологічних і психофізіологічних чинників на здоров'я та виникнення захворювань.

П'ять років, проведених на земській медичній службі в Петриківці (1910–1915), стали для видатного вченого М.А. Кудрицького важливою школою про-

Старі корпуси Петриківської земської лікарні. Сучасне фото

Петрівський краєвид на річку Чаплинку.
Сучасне фото

Ігрень. Парк на території фтизіатричної лікарні.
2019 рік

фесійного зростання. Нині Петрівка — селище міського типу Петрівського району Дніпропетровської області. У 2012 році відомий петрівський розпис оголошено об'єктом нематеріальної та культурної спадщини України. У 2014 році розпис включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. На базі центру народного мистецтва «Петрівка» створено музей етнографії, побуту і народно-прикладного мистецтва.

Нині в Петрівці на проспекті Петра Калнишевського, у буд. 56 розміщується комунальний заклад «Петрівська центральна районна лікарня». Поруч із старими будівлями височить новий корпус. Зберігся парк на території лікарні. Гарний краєвид на річку Чаплинку, яка через шість кілометрів впадає в ріку Оріль. З метою увічнення пам'яті лікаря-вченого Миколи Кудрицького історично справедливим є встановлення пам'ятної дошки на будівлі Петрівської лікарні.

Місто Дніпро, вулиця Богданова, 2а.
Протитуберкульозний диспансер. Старий корпус.
Сучасне фото

Місто Дніпро. Житловий масив Ігрень.
Головний корпус лікувально-профілактичного об'єднання
«Фтизіатрія». Сучасне фото

Місто Дніпро. Капличка
при протитуберкульозному
диспансері. Сучасне фото

14 лютого 2012 року фіззіатрична служба Дніпропетровської області відзначила 100-річний ювілей з дня заснування. Нині діє Дніпропетровське обласне комунальне лікувально-профілактичне об'єднання «Фтизіатрія», розташоване в Ігрени — житловому масиві Самарського району міста Дніпра. А ще у Дніпрі функціонує протитуберкульозний диспансер, оснащений сучасною технікою. Студенти Дніпропетровської медичної академії отримують знання на кафедрі фтизіатрії. Майбутні медики підтримують проведення акції «Зупинимо туберкульоз», ініційованої службою охорони здоров'я Молодіжної ради Дніпра. Учасники заходу інформують населення про шляхи зараження туберкульозом, фактори ризику, основні симптоми і профілактичні заходи. А ще активісти, як і колись, дарували мешканцям паперові ромашки і цукерки, аби звернути більшу увагу на цю проблему. Комплексні дії сприяють позитивним тенденціям у боротьбі з туберкульозом.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів та власної фінансової зацікавленості при підготовці даної статті. Фото авторів і з архіву.

References

1. Ganitkevych JaV. Mykola Kudryc'kyj – Ukrainian hygienist scientist and teacher. In: Ganitkevych Ja. *Likari-vcheni pershoi' polovyny HH stolittja ta i'hni naukovi shkoly: biografichni narisy ta bibliografija* [Ukrainian medical researchers of the first half of the 20th century and their scientific schools: biographic sketches and bibliography]. Lviv; 2002. 77–81 pp. (in Ukrainian).
2. Moskalenko VF, Ljahoc'kyj VP. Branded by epoch. *Naukovij visnik NMu imeni OO Bogomol'ca*. 2006;(1):178–179. (in Ukrainian).
3. Javorovs'kyj OP, Saharchuk IM. Mykola Kudryc'kyj. *Likar. Pedagog. Vchenyj* [Mykola Kudryc'kyj. Doctor. Teacher. Scientist].

Cherkasy: MAKLAUT; 2009. 156 p. (in Ukrainian).

4. Vodjanyj O. Formation of MA Kudrytsky as a hygienist scientist (first quarter of the XX century). *Perejaslavs'kyj litopys*. 2012;(32):391–394. (in Ukrainian).
5. Kotsur NI. Stanovlennja i rozvytok gigijenichnoi' nauky v Ukraїni: shljah kriz' epohy i social'ni potrasinnja (druga polovyna 19-20-ti rr. XX stolittja): monografija [The formation and development of hygienic science in Ukraine: a path through eras and social upheavals (second half of the 19th-20th years of the XX century): monograph]. *Kor-sun-Shevchenkivsky*; 2011. 726 p. (in Ukrainian).
6. Dniprovi hvyli. 1912;(5):79. (in Ukrainian).
7. Dniprovi hvyli. 1912;11-12:163. (in Ukrainian).
8. Bilokin' SI, Bojko OD, Brega GS, authors; Kurnosov JuJu, editor. *Narys istorii' ukrai'ns'koi' inteligencii' (persha polovyna XX st.)*. Tom 1 [Essays on the history of the Ukrainian intelligentsia (first half of the XX century). Vol 1]. Kyiv; 1994. 47–85 pp. (in Ukrainian).
9. Kotsur NI. Preferential scientist c approaches by M.A. Kudrytskyi in the sphere of school hygiene and physical training (1919-1929). *Perejaslavs'kyj litopys*. 2014;(5):155–163. (in Ukrainian).
10. Kundijev Jul, Javomyc'kyj OP, Parij VD, Saharchuk IM. *Dolja rodyny represovanogo vchenogo-gigijenista* [The fate of the family of the repressed hygienist scientist]. *Zhytomyr: Polissja*; 2009. 110 p. (in Ukrainian).
11. Mirskii M. *Ukrainskie uchenye-mediki – zhertyv stalinskikh repressii* [Ukrainian medical scientists – victims of Stalinist repressions]. *Agapit*. 1999;(2):34–38. (in Russian).
12. *History of the Kiev Medical Institute/Bogomolets National Medical University: from the USSR to independent Ukraine (part 3). The case of the mythical “Union of liberation of Ukraine”*. Available from: <http://nmu.life/ua/news/istoriya-kyivskogo-medychnogo-institutu-natsionalnogo-medychnogo-universytetu-imeni-o-o-bogomoltsya-vid-srsrdo-nezalezhnoyi-ukrayiny-chastyna-3-sprava-mifichnoyi-spilky-vyzvolennya-ukrayiny/>. Accessed: December 8, 2018. (in Ukrainian).
13. Vilens'kyj Ju. Oleksandr Chernjahiv's'kyj: crown of thorns instead of a laurel wreath. *Den'*. 2013;(107-108):16–46. (in Ukrainian).
14. Ganitkevych JaV, Ciborovs'kyj OM. *Kudryc'kyj Mykola Antonovych*. Available from: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=830. (in Ukrainian).

Отримано/Received 16.01.2020

Рецензовано/Revised 29.01.2020

Прийнято до друку/Accepted 08.02.2020 ■

Чабан Н.П.¹, Шевцова З.І.², Гапонов В.В.³

¹Редакция областной газеты «Зоря», г. Днепр, Украина

²ГУ «Институт гастроэнтерологии НАМН Украины», г. Днепр, Украина

³ГУ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины», г. Днепр, Украина

Николай Кудрицкий: от земского врача — до профессора

Резюме. В статье представлены трагический жизненный путь, врачебная, научная, педагогическая и общественная деятельность профессора-гигиениста Николая Антоновича Кудрицкого. Отражен его вклад в развитие украинской гигиенической школы, создание направления «школьная гигиена». Особое внимание уделено началу профессиональной

деятельности ученого в местечке Петриковка Екатеринославской губернии — нынешней Днепропетровщины-Сичеславщины.

Ключевые слова: Николай Антонович Кудрицкий; врач-гигиенист; школьная гигиена; дело СВУ; Екатеринослав; Днепр; Петриковка

M.P. Chaban¹, Z.I. Shevtsova², V.V. Gaponov³

¹Editorial Office of the Regional Newspaper “Zorya”, Dnipro, Ukraine

²State Institution “Institute of Gastroenterology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine”, Dnipro, Ukraine

³State Institution “Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine”, Dnipro, Ukraine

Mykola Kudrytskyi: from the zemstvo doctor to the professor

Abstract. A tragic life path, medical, scientific, pedagogical and public activity of the professor-hygienist Mykola Antonovych Kudrytskyi have been represented in the article. His contribution to the development of the Ukrainian hygienic science, creation of the new direction — hygiene in schools has been highlighted. A particular attention is paid to the beginning of his profes-

sional activity as a scientist in a small town of Petrykivka in the Katerynoslav province — nowadays Dnipropetrovshchyna-Sicheslavshchyna.

Keywords: Mykola Antonovych Kudrytskyi; hygienist; school hygiene; trial of the Union for the Liberation of Ukraine; Katerynoslav; Dnipro; Petrykivka